از رنجی که می‌بریم

خشونت علیه زنان در نظام بین‌المللی حقوق بشر

دکتر علی مشهدی

دانشیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه قم

موسی کرمی

پژوهشگر دکتری حقوق بین‌الملل دانشگاه قم

احسان شکیب نژاد

کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل دانشگاه قم

پژوهشکدهٔ حقوق

تهران ـ ۱۴۰۱

سرشناسه	:	مشهدی، علی، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور	:	از رنجی که می‌بریم: خشونت علیه زنان در نظام بین‌المللی حقوق بشر/ علی مشهدی، موسی کرمی، احسان شکیب‌نژاد.
مشخصات نشر	:	تهران: پژوهشکده حقوقی شهر دانش، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	:	۳۰۶ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۴۷۵-۱۵۷-۵
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۲۸۲ - ۳۰۴.
یادداشت	:	نمایه.
عنوان دیگر	:	خشونت علیه زنان در نظام بین‌المللی حقوق بشر.
موضوع	:	زنان -- خشونت علیه -- قوانین و مقررات
موضوع	:	Women -- Violence against -- Law and legislation
موضوع	:	زنان (حقوق بین‌الملل)
موضوع	:	Women (International law)
موضوع	:	زنان -- ایران -- خشونت علیه -- قوانین و مقررات
موضوع	:	Women -- Iran -- Violence against -- Law and legislation
موضوع	:	حقوق بین‌الملل بشر دوستانه
موضوع	:	Humanitarian law
شناسه افزوده	:	کرمی، موسی، ۱۳۶۷ -
شناسه افزوده	:	شکیب‌نژاد، احسان، ۱۳۶۹ -
رده‌بندی کنگره	:	K۵۱۹۱
رده‌بندی دیویی	:	۳۴۵/۰۲۵۰۸۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۸۳۱۷۰۳

با مراجعه به فروشگاه اینترنتی شهر دانش از مزایای خرید آنلاین و تخفیف ویژه برخوردار شوید.
www.**shahredanesh**.com

عنوان: **از رنجی که می‌بریم، خشونت علیه زنان در نظام بین‌المللی حقوق بشر**

مولفان: **دکتر علی مشهدی ـ موسی کرمی ـ احسان شکیب‌نژاد**

ناشر: پژوهشکده حقوقی شهر دانش

صفحه‌آرا و ویراستار: سودابه رسولی

طراح جلد: زهرا کریمی

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۴۰۱

شمارگان: ۲۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۷۵-۱۵۷-۵

بهاء: ۱۷۰,۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

تهران ـ خیابان کریمخان زند ـ خیابان سنایی ـ خیابان نهم ـ خیابان گیلان ـ پلاک ۵

کد پستی ۱۵۸۵۷۴۳۱۱۱ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۴۵۳۹ تلفن: ۸۸۸۱۱۵۸۱ نمابر: ۸۸۸۱۱۵۸۰

Website: www.sdil.ac.ir Email: publication@sdil.ac.ir

به نام خداوند جان و خرد

سخن ناشر

توسعه ادبیات حقوقی در هر کشور، نقش مهمی در پیشرفت نظام حقوقی آن کشور ایفاء می‌نماید. اندیشمندان و پژوهشگران دنیای بیکران حقوق که شیفته نظم‌اند و سرباز عدالت، آموزه‌های علمی و تجربیات عملی خویش را به جامعه حقوقی عرضه می‌دارند تا بتوانند در تثبیت و تنویر نظم اجتماعی و استقرار عدالت و اصلاح و پیشرفت کشور سهیم گردند.

قانونگذار فهیم و آگاه، هیچ‌گاه در مقام تهیه پیش‌نویس و مهیا شدن جهت وضع قانون، خود را بی‌نیاز از ادبیات و دکترین حقوقی کشور و مشورت با خبرگان نخواهد یافت و هیچ‌گاه مصوبات قبلی خویش را دائمی و مصون از نقد و اصلاح قلمداد نخواهد نمود. قضات متخصص و عدالت‌پیشه نیز نقد علمی و منصفانه آرای خود را مایه تکامل و پیشرفت می‌دانند.

دانشکده‌های حقوق که به مأموریت خطیر تربیت قضات، وکلا، مشاوران حقوقی، سردفتران، پژوهشگران و اساتید حقوق و فقه همت می‌گمارند علاوه‌بر اینکه از آموزه‌های علمی و قضایی کشور بسیار بهره می‌برند متقابلاً رسالت مهمی در غنی‌سازی ادبیات و دکترین حقوقی کشور برعهده دارند.

کشور ایران به‌ویژه در دو دهه اخیر پیشرفت قابل‌توجهی در توسعه کمّی ادبیات حقوقی کشور را شاهد بوده است. تعداد کتب و نشریات حقوقی منتشره در کشور طی بیست سال اخیر، به نسبت گذشته به‌مراتب افزایش یافته است. این دستاورد را باید به فال نیک گرفت و امیدوار بود که این پیشرفت کمّی به همین میزان با توسعه‌ای کیفی در بارور شدن دکترین حقوقی موردنیاز کشور همراه باشد و با احترام به حقوق مالکیت فکری دیگران انتشار یابد.

انتشارات پژوهشکده حقوقی شهر دانش که همواره سعی داشته است علاوه‌بر انتشار آثار حاصل از تحقیقات پژوهشکده حقوق، به‌صورتی هدفمند و با ارزیابی علمی به گزینش و چاپ و انتشار کتاب‌های حقوقی در حوزه‌ها و موضوعات موردنیاز جامعه حقوقی کشور مبادرت ورزد، زحمات جناب آقایان **دکتر علی مشهدی** و **موسی کرمی** و **احسان شکیب‌نژاد** در تألیف **از رنجی که می‌بریم، خشونت علیه زنان در نظام بین‌المللی حقوق بشر** را ارج نهاده، امیدوار است این کتاب مورداستقبال جامعه حقوقی کشور و مورداستفاده متولیان امر قرار گیرد.

وحید اشتیاق

فهرست تفصیلی مطالب

سخن ناشر ۷
فهرست اجمالی ۹
فهرست تفصیلی مطالب ۱۱
دیباچه ۱۹
فصل نخست: سیاه، سفید، خاکستری: مبارزه با خشونت علیه زنان در نظام ملل متحد ۳۳
گفتار اول ـ پیش‌زمینه‌ها ۳۴
گفتار دوم ـ اقدامات انجام‌گرفته در چهارچوب ملل متحد برای مبارزه با خشونت علیه زنان ۳۸
بند نخست ـ نگاهی گذرا به حقوق زنان پیش از سازمان ملل متحد ۳۹
۱- میثاق جامعه ملل ۳۹
۲- اساسنامه سازمان بین‌المللی کار ۴۱
۳- کنوانسیون بازداری از قاچاق زنان و کودکان ۴۲
۴- کنوانسیون مقابله با معامله نسوان کبیره ۴۲
بند دوم ـ از برپایی سازمان ملل متحد تا کنفرانس‌های جهانی ملل متحد ۴۳
۱- تشکیل کمیسیون مقام زن ۴۴
۲- اعلامیه جهانی حقوق بشر ۴۴
۳- کنوانسیون بازداری از قاچاق اشخاص و بهره‌برداری از روسپی‌گری دیگران ۴۵
۴- کنوانسیون حقوق سیاسی زنان ۴۵
۵- تحولات دهه هفتاد ۴۷
بند سوم ـ خشونت علیه زنان در کنفرانس‌های جهانی ملل متحد ۴۸
۱- شکل‌گیری کنفرانس‌های جهانی زنان ۴۸
۲- کنفرانس مکزیکوسیتی (۱۹۷۵) ۴۹
۳- کنفرانس کپنهاک (۱۹۸۰) ۵۰
۴- کنفرانس نایروبی (۱۹۸۵) ۵۲
۵- کنفرانس جهانی حقوق بشر وین (۱۹۹۳) ۵۴

۶- کنفرانس پکن (۱۹۹۵) ۵۷
گفتار سوم ـ خشونت علیه زنان در کنوانسیون ۱۹۷۹ و اعلامیه ۱۹۹۳ ملل متحد ۶۱
بند نخست ـ خشونت علیه زنان و کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان ۱۹۷۹ ۶۱
۱- معرفیِ مختصر کنوانسیون و پروتکلِ اختیاری آن ۶۲
۲- هدف، دامنه و قابلیتِ اِعمال کنوانسیون ۶۳
۳- کنوانسیون و مسئله خشونت علیه زنان ۶۵
بند دوم ـ خشونت علیه زنان و اعلامیه ۱۹۹۳ ملل متحد درخصوص محو خشونت علیه زنان ۶۸
۱- معرفی مختصر اعلامیه ۶۸
۲- جنبه‌های حمایتی مندرج در اعلامیه ملل متحد درخصوص حذف خشونت علیه زنان ۶۸
۳- اعطای مفهوم جهان‌شمولی به اصول و آزادی‌های مرتبط با حقوق زنان ۶۹
۴- تدوین تعریفی جامع از خشونت علیه زنان ۷۰
۵- رفع انحصارگرایی و توسعه حقوق و آزادی‌های زنان ۷۰
۶- بسترسازی برای اقدامات آتی بین‌المللی ۷۱
گفتار چهارم ـ گزارشگری ویژه ملل متحد در زمینه خشونت علیه زنان ۷۲
بند نخست ـ شکل‌گیری گزارشگر ویژه ۷۲
بند دوم ـ صدور گزارش‌های تخصصی ۷۳
۱. اجلاس شصت و پنجم (سال ۲۰۲۱) ۷۶
۲. اجلاس شصت و ششم (سال ۲۰۲۲) ۷۶
۳. اجلاس شصت و هفتم (سال ۲۰۲۳) ۷۶
۴. اجلاس شصت و هشتم (سال ۲۰۲۴) ۷۶
نتیجه‌گیری فصل نخست ۷۸
فصل دوم: در ستایش پیشگامی: حمایت از زنان در برابر خشونت در کنوانسیون بین آمریکایی پیشگیری، مجازات و حذف خشونت علیه زنان ۸۳
گفتار اول ـ حقوق بشر و موضوع خشونت علیه زنان ۸۴

گفتار دوم ـ معرفی کلی کنوانسیون بِلِم دو پارا: پیشینه، دامنه و حقوق تحت حمایت ۸۸
بند اول ـ پیشینه و دامنه ۸۸
بند دوم ـ حقوق تحت حمایت ۸۹
گفتار سوم ـ تکالیف دولت‌ها در زمینه پیشگیری و مبارزه با خشونت علیه زنان در کنوانسیون بِلِم دو پارا ۹۱
بند اول ـ تعهد به پیشگیری، مجازات و ریشه‌کنی خشونت علیه زنان ۹۴
بند دوم ـ تعهد به اتخاذ تدابیر قانونی و اداری ۹۵
بند سوم ـ تعهد به آموزش و آگاهی افزایی ۹۶
گفتار چهارم ـ سازِکارهای نظارتی در زمینه منع خشونت علیه زنان در چهارچوب کنوانسیون بلم دو پارا ۹۸
بند اول ـ سازکارهای ملی ۹۹
بند دوم ـ سازکارهای بین‌المللی و جهانی ۹۹
بند سوم ـ سازکارهای منطقه‌ای ۱۰۰
گفتار پنجم ـ کمیسیون بین‌آمریکایی زنان و سازکار پیگیری اجرای کنوانسیون بلم دو پارا ۱۰۱
گفتار ششم ـ کمیسیون و دیوان بین‌آمریکایی حقوق بشر ۱۰۶
نتیجه‌گیری فصل دوم ۱۰۹

فصل سوم: در جستجوی روزهای سفید برای قاره سیاه: حمایت از زنان در برابر خشونت در پروتکل منشور آفریقایی حقوق بشر و خلق‌ها راجع به حقوق زنان در آفریقا ۱۱۳

گفتار اول ـ نگاهی به جایگاه حقوق زنان و مسئلهٔ خشونت علیه بانوان در آفریقا ۱۱۵
گفتار دوم ـ الزامِات حمایتی دولت‌های عضو ۱۱۹
بند اول ـ از جنبه نظارتی ۱۲۰
بند دوم ـ حمایت‌های تقنینی ۱۲۱
۱- در قوانین اساسی کشورهای عضو ۱۲۱
۲- در قوانین جزایی ۱۲۲

بند سوم ـ حمایت از زنان دچار بیماری ایدز ۱۲۳
بند چهارم ـ حمایت از آزادی‌های اجتماعی زنان ۱۲۳
بند پنجم ـ دستیابی به اشتغال زنان ۱۲۳
بند ششم ـ دسترسی به دادگستری و عدالت ۱۲۴
گفتار سوم ـ ملزم ساختنِ دولت‌های عضو به پیگرد و مجازات مرتکبین ۱۲۵
بند اول ـ شناسایی حق بر کرامت ذاتی زنان ۱۲۵
بند دوم ـ مقابله با اقدامات آسیب‌زا ۱۲۶
الف ـ مقابله با سنت‌ها و عرف‌های نادرست ۱۲۷
ب ـ ازدواج با رضایت کامل ۱۲۸
ج ـ جرم انگاری ختنه زنان ۱۲۹
گفتار چهارم ـ نقش دادگاه آفریقای حقوق بشر و خلق‌ها ۱۳۰
گفتار پنجم ـ توسعهٔ دامنهٔ حمایت از زنان در برابر خشونت به مخاصمات مسلحانه ۱۳۱
بند اول ـ خشونت جنسی در جنگ ۱۳۱
بند دوم ـ حمایت از زنان پناهنده ۱۳۲
نتیجه‌گیری فصل سوم ۱۳۴
فصل چهارم: سندی اروپایی، سودایی جهانی: حمایت از زنان در برابر خشونت در کنوانسیون ۲۰۱۱ استانبول ۱۳۹
گفتار اول ـ مقابله با خشونت علیه زنان در اروپا ۱۴۰
گفتار دوم ـ کنوانسیون استانبول و دستاوردهای آن ۱۴۳
بند اول ـ اتخاذ رهیافتی چندوجهی در پیشگیری و مبارزه با خشونت علیه زنان ۱۴۳
الف ـ نابرابری و کلیشه‌های جنسیتی ۱۴۴
ب ـ پیشگیری ۱۴۵
ج ـ مبارزه ۱۴۷
بند دوم ـ تعریف فراگیر و تفسیر موسع از تبعیض علیه زنان و مصادیق آن ۱۴۸
الف ـ تعریف فراگیر ۱۴۸
ب ـ مفهوم تبعیض علیه زنان ۱۵۰

ج ـ مفهوم خشونت علیه زنان ۱۵۰
بند سوم ـ اتخاذ رویکردی جامع در قبال اَشکال گوناگون خشونت علیه زنان و جرم‌انگاری آنها ۱۵۲
الف ـ الزام به جرم‌انگاری ۱۵۳
ب ـ اشکال متنوع خشونت ۱۵۴
بند چهارم ـ تعمیم و توسعهٔ دامنه تعهدات دولت‌ها به وضعیت‌های پناهندگی، مهاجرت و مخاصمات مسلحانه ۱۵۶
نتیجه‌گیری فصل چهارم ۱۶۰
فصل پنجم: حمایت از زنان در برابر خشونت در پرتو عملکرد اتحادیه مللِ آسیای جنوب شرقی ۱۶۳
گفتار اول ـ خشونت علیه زنان در جنوب شرق آسیا ۱۶۴
گفتار دوم ـ گذری کوتاه بر سیر تحول حقوق زنان و مسئلهٔ منع خشونت علیه ایشان در آسه‌آن: از تأسیس تا برنامه اقدام ۲۰۱۵ ۱۶۶
بند اول ـ توجه به حقوق بشر و موضوع زنان ۱۶۶
بند دوم ـ مهم‌ترین تلاش‌ها و اسناد ۱۶۷
الف ـ اعلامیه برنامه اقدام وین ۱۶۷
ب ـ اعلامیه پیشرفت زنان ۱۶۸
ج ـ اعلامیه محو خشونت علیه زنان ۱۶۸
د ـ اعلامیه ضدقاچاق اشخاص به‌ویژه زنان و کودکان ۱۶۹
هـ ـ اعلامیه محو خشونت علیه زنان و کودکان ۱۷۰
گفتار سوم ـ حمایت از زنان در برابر خشونت در پرتو برنامهٔ اقدام منطقه‌ای محو خشونت علیه زنان سال ۲۰۱۵ ۱۷۱
بند اول ـ اصول راهنمایِ اجرا و توسعهٔ برنامهٔ اقدام ۱۷۲
الف ـ الزام به اتخاذ رویکرد حقوق بشری ۱۷۳
ب ـ ضرورت اتخاذ رهیافتی چندبخشی و چندحوزه‌ای ۱۷۴
ج ـ لزوم رعایت اصل مساعی مقتضی ۱۷۵
بند دوم ـ اهمِ اقدامات و راهبردهایِ کلیدیِ برنامهٔ اقدام منطقه‌ای محو خشونت علیه زنان ۱۷۶

الف ـ پیشگیری از خشونت علیه زنان ۱۷۷
ب ـ حمایت و ارائهٔ خدماتِ حمایتی برای قربانیان خشونت ۱۷۹
ج ـ پیگرد و مجازات مرتکبین ۱۸۰
نتیجه‌گیری فصل پنجم ۱۸۲
فصل ششم: حمایت از زنان در برابر خشونت در رویه دیوان اروپایی حقوق بشر: با اشاراتی به رویکرد نظام حقوقی ایران ۱۸۵
گفتار اول ـ مفهوم‌شناسی مصطلحات ۱۸۶
بند اول ـ خشونت علیه زنان ۱۸۶
بند دوم ـ تبعیض علیه زنان ۱۸۸
گفتار دوم ـ خشونت علیه زنان به‌مثابهٔ نقض حق حیات ۱۸۹
بند اول ـ حق حیات به‌مثابهٔ ترجمان حقوق بشری ارزش حیات ۱۸۹
بند دوم ـ نقض حق حیات از طریق خشونت علیه زنان ۱۹۱
گفتار سوم ـ خشونت علیه زنان به‌مثابهٔ نقض ممنوعیت شکنجه و رفتار غیرانسانی و تحقیرآمیز ۱۹۴
بند اول ـ شکنجه و رفتار غیرانسانی و تحقیرآمیز به‌مثابهٔ هتک کرامت انسانی ۱۹۴
بند دوم ـ خشونت‌ورزی علیه زن به‌سانِ نقض ممنوعیت شکنجه و رفتار غیرانسانی ۱۹۶
گفتار چهارم ـ خشونت علیه زنان به‌مثابه نقض اصل منع تبعیض ۲۰۲
بند اول ـ منع تبعیض به‌سانِ مؤلفه‌ای بنیادین در گفتمان حقوق بشر ۲۰۲
بند دوم ـ نقض اصل منع تبعیض از رهگذر خشونت علیه زنان ۲۰۴
نتیجه‌گیری فصل ششم ۲۰۶
فصل هفتم :خشونت علیه زیبایی؛ اسیدپاشی بر روی زنان از منظر نظام حقوقی اسلام و نظام بین‌المللی حقوق بشر ۲۰۹
گفتار اول ـ عمـــل اسیـدپاشی در ترازوی فقـــه ۲۱۱
بند اول ـ اسیدپاشی از منظر محاربه و افساد فی‌الأرض در فقه اسلامی ۲۱۱
الف ـ چیستی محاربه در فقه ۲۱۲
۱- مفهوم سلاح ۲۱۳

۲- سلاح بی‌واسطه ۲۱۳
۳- سلاح باواسطه ۲۱۴
ب ـ چیستی افساد فی‌الأرض در فقه ۲۱۵
بند دوم ـ اسیدپاشی به‌مثابه محاربه ۲۱۹
بند سوم ـ اسیدپاشی به‌مثابه افساد فی‌الأرض ۲۲۱
گفتار دوم ـ اسیدپاشی از چشم‌انداز نظام بین‌المللی حقوق بشر ۲۲۲
بند اول ـ خشونت اسیدی به‌مثابه خشونتی علیه زنان ۲۲۳
بند دوم ـ تعهدات اصلی دولت‌ها در قبال خشونت اسیدی علیه زنان ۲۲۶
نتیجه‌گیری فصل هفتم ۲۲۹

فصل هشتم: همه‌جا ناامن است: خشونت برخط (آنلاین) علیه زنان از منظر حقوق بین‌الملل بشر ۲۳۳

گفتار اول ـ خشونت برخط علیه زنان در آیینهٔ موازین نظام بین‌الملل حقوق بشر ۲۳۶
بند اول ـ اقدامات اولیه ۲۳۷
بند دوم ـ حق‌ها و آزادی‌ها حقوق بشری مرتبط با خشونت برخط ۲۳۸
الف ـ حق بر آزادی بیان و دسترسی آزاد به اطلاعات ۲۳۸
ب ـ حق بر خلوت و حمایت از حریم خصوصی ۲۴۱
گفتار دوم ـ پیامدهای خشونت علیه زنان در بستر فضای سایبر ۲۴۴
بند اول ـ آسیب به سلامت جسمانی و روانی ۲۴۶
بند دوم ـ تقویت تبعیض و نابرابریِ مبتنی‌بر جنسیت ۲۴۸
گفتار سوم ـ راهکارهای مقابله با خشونت برخط علیه زنان ۲۴۹
بند اول ـ تعهدات حقوق بشری دولت‌ها ۲۵۰
بند دوم ـ رویکرد خودانتظامی ۲۵۴
نتیجه‌گیری فصل هشتم ۲۶۱

فصل نهم: قلب‌های شکسته، بدن‌های کبود؛ ازدواج اجباری از منظر حقوق بین‌الملل بشر ۲۶۵

گفتار اول ـ ازدواج اجباری؛ تحلیل مفهومی، انواع و آثار ۲۶۵
گفتار دوم ـ ازدواج اجباری در نظام بین‌المللی حقوق بشر ۲۶۷

۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاقین ۲۶۸
۲- کنوانسیون رضایت به ازدواج ۱۹۶۲ ۲۶۸
۳- معاهده ۱۹۵۶ درباره الغای بردگی ۲۷۰
۴- در اتحادیه اروپا ۲۷۰
نتیجه‌گیری فصل نهم ۲۷۳
فصل دهم: خشونت اکولوژیک علیه زنان: تأثیر تخریب محیط‌زیست برافزایش خشونت علیه زنان ۲۷۷
گفتار اول ـ زنان و حفاظت محیط‌زیست ۲۷۸
بند اول ـ نقش متفاوت زنان در حفاظت از محیط‌زیست ۲۷۸
بند دوم ـ زنان و محیط‌زیست در اسناد بین‌المللی ۲۷۹
گفتار دوم ـ تأثیر تخریب محیط‌زیست بر افزایش خشونت علیه زنان ۲۸۰
نتیجه‌گیری فصل دهم ۲۸۳
فهرست منابع و مآخذ ۲۸۴
الف ـ منابع فارسی ۲۸۴
ب ـ منابع عربی ۲۹۱
ج ـ انگلیسی ۲۹۲
د ـ فرانسه ۲۹۷
ه ـ سایت‌ها و اسناد ۲۹۸
SITES ۳۰۴
نمایه واژگان ۳۰۵

دیباچه

از من می‌پرسد:

چرا همه‌جا جنگ است؟!

و من می‌گویم: نمی‌دانم!

شاید زنانگی را از جهان گرفته‌اند!!

(۱)

جای بسی سوگواری است که در آغاز دهه سوم سده بیست‌ویکم میلادی، همچنان باید با *جان استوارت میل*، فیلسوف و اندیشمند نامدار بریتانیایی در سده نوزدهم، هم‌آوا بود که تبعیض میان زن و مرد یکی از بزرگ‌ترین موانع پیشرفت بشر است.[۱] هم‌اکنون در نقطه به نقطه این کره خاکی که بنگریم، آشکارتر از خورشید نیمروز تابستان، نشانه‌های تلخ و گزنده خشونت و تبعیض و نابرابری علیه زنان را مشاهده می‌کنیم. شوربختانه، «تاریخ حقوق بشر، ستیزی دائم در برابر سلطه انسان‌های دیگر است».[۲] این سلطه گاهی بر طبیعت و گاهی بر انسان است. ولی آن ستیزه‌جویی و این سلطه‌خواهی، زمانی که سخن از رابطه میان زن و مرد به میان می‌آید، بارها بیشتر می‌شود و تلخی آن جان‌فرساتر است؛ و چه راست گفته‌اند که «عظمت و قدرت یک تمدن را می‌توان با

---

۱. جان استوارت میل، **انقیاد زنان**، (مترجم: علاءالدین طباطبایی)، چ سوم (تهران: انتشارات هرمس، ۱۳۹۰): چهارده/ مقدمه جین اُکریدی.

وی در آغاز رساله ارزشمند خود، *انقیاد زنان*، می‌نویسد: «به عقیده من، اصلی که روابط اجتماعی میان زن و مرد را تنظیم می‌کند و بر مبنای آن، یک جنس تحت انقیاد قانونی جنس دیگر قرار می‌گیرد، از اساس نادرست است و باید به‌جای این اصل، اصل دیگری نشاند که بر برابری کامل زن و مرد بنیاد گرفته باشد و هیچ‌یک را بر دیگری برتری ندهد و هیچ‌یک را ناتوان نشمرد». **همان**: ۱.

۲. نای بن‌سعدون، **حقوق زن از آغاز تا امروز**، (مترجم: گیتی خورسند)، چ اول (تهران: انتشارات کویر، ۱۳۷۸): ۱۲.

معیار قدر و قیمت و شأنی که مردان و زنان آن نظام متقابلاً برای یکدیگر دارند، سنجید».[۳]

(۲)

مسئله زنان و خشونت علیه آنها در جهان قضیه تازه‌ای نیست، بلکه سالیان درازی است که دل‌مشغولی زنان جهان، به‌ویژه زنان کشورهای پیشرفته را موجب شده و اینک این دل‌مشغولی در زمان ما همه‌گیر گردیده است. اگر در سال‌های پایانی سده نوزدهم و آغازین سال‌های سده بیستم میلادی، این مسئله ذهن قشری از زنان نخبه در جهان صنعتی را به خود معطوف می‌داشت، از جنگ جهانی دوم به این سو، جنبه‌های مردمی پیدا کرد و اندک‌اندک زنان بسیاری از قشرها و طبقه‌های اجتماعی گوناگون به آن توجه پیدا کردند و دامنه آن به کشورهای درحال‌توسعه نیز کشیده شد.[۴] جنبش زنان و تلاش برای کسب حقوق مدنی و اجتماعی، از دغدغه‌های طبقه‌ای برگزیده یا نخبگان خارج شد و به‌صورت گره کور جامعه مدنی درآمد. بسیاری از قوانین و دکترین‌های گذشته که تنها و تنها برای کنار گذاردن زنان از صحنه‌های فعال جامعه مدنی تنظیم شده بودند، زیر سؤال رفتند و جامعه مردسالار دیگر نتوانست به تنهایی پاسخگوی نیازهای همه انسان‌ها، اعم از زن و مرد، باشد.[۵]

---

۳. همان: ۱۶۰.

۴. برای نمونه، «دوره قاجاریه و مشروطه در تاریخ ایران، به‌دلیل تلاش برای تغییر نگاه جامعه به قشر زنان، از مهم‌ترین دوره‌ها به شمار می‌رود؛ زیرا در این برهه از تاریخ، مناسبات سیاسی و فرهنگی گسترده‌ای با غرب برقرار شد و زمینه تبادل فرهنگی و تأثیرپذیری فکری ایرانیان از غربی‌ها و اروپایی‌ها به اوج خود رسید». بنگرید به: ایوب مرادی، «شعر ژاله قائم‌مقامی و دفاع از حقوق زنان»، پژوهش‌نامه زنان، سال ششم، ش ۳ (پاییز ۱۳۹۴): ۱۴۸.

درواقع، «زنان با آغاز جنبش مشروطه‌خواهی، فضای ایجادشده در جامعه را برای مطرح کردن درخواست‌های اجتماعی خود مناسب می‌بینند»؛ بنگرید به: هما زنجانی‌زاده و علی باغدار دلگشا، «بررسی جامعه‌شناختی روزنامه‌نگاری زنان در عصر مشروطه (با تأکید بر روزنامه زبانِ زنان)»، مسائل اجتماعی ایران، سال ششم، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۴): ۶۲. ازاین‌رو، چه‌بسا بتوان از عصر مشروطه به‌عنوان آغازِ جنبش حقوق زنان در ایران یاد کرد.

۵. نای بن‌سعدون، پیشین: ۷-۸/ مقدمه مترجم.

(۳)

پدیده شوم و شوربختانه فراگیرِ خشونت علیه زن، از آن دست موضوعاتی است که هم برای پژوهشگر جذاب است و هم دردناک. جذاب است چون به‌عنوان موضوعی موردِپژوهش و مطالعه قرار دارد که بسیار واجد اهمیت و چندوجهی و بین‌رشته‌ای است و دردناک است زیرا در هر سطر که راجع به آن می‌خوانی، درد و غم و رنج یک انسان را در خود نهفته دارد! این کتاب که درواقع مجموعه‌ای است تشکیل‌شده از ده مقاله که جز سه مورد، مابقی در مجلات فارسی به چاپ رسیده‌اند، تلاشی است در حد بضاعتِ اندک علمی نگارندگان برای ادای دین به جامعه زنان. کوششی که بیش و پیش از هر چیز، ریشه در دغدغه‌داری و دردمندی در زمینه موردِمطالعه، یعنی خشونت علیه زنان ریشه دارد. به باور ما، کار مسئله زن دیرزمانی است که از آن گذشته تنها مسئله زن باشد و مسئله و مشکل و دغدغه همه جوامع و آدمیان اعم از زن و مرد است. از همین روست که پیش از زیرعنوانِ «گفتارهایی در مبارزه با خشونت علیه زنان در نظام بین‌المللی حقوق بشر»، عنوان «از رنجی که می‌بریم» را به‌کار برده‌ایم تا اعلام بداریم، این نوشته و اجزای آن، جدا و بیش از آنکه صرفِ پژوهشی علمی آن هم در حد توانِ فعلی نویسندگان باشد، بیانگر رنجی است که آنان از ستم‌هایِ سترگ و نابرابری‌های ناروا و بیدادگری‌های بی‌پروا علیه زن و جایگاه او چشیده و کشیده‌اند. در ادامه، توضیحی کوتاه راجع به هریک از فصول ده‌گانه بایسته می‌نماید.

(۴)

در فصل نخست ذیل عنوان «*سیاه، سفید، خاکستری: مبارزه با خشونت علیه زنان در نظام ملل متحد*» به تاریخ مبارزه با خشونت علیه زنان در چهارچوب نظام ملل متحد پرداخته شده است. حقوق و وضعیت زنان از آغازین سال‌های سده بیستم در دستور کار سازمان‌های بین‌دولتی مانند جامعه ملل و سازمان بین‌المللی کار قرار داشته است، ولی پیدایش سازمان ملل متحد نقطه عطفی در این زمینه بود. موضوع زنان و رعایت حقوق آنها در کشورهای گوناگون جهان، بخشی از وظایف حقوق بشری سازمان ملل متحد و ارکان آن به شمار می‌رود. با برپایی سازمان یادشده، وضعیت حقوقی زنان نسبت به پیش از آن بهبود یافته و هم‌زمان با دیگر موضوعات مطرح‌شده در سازمان ملل،